

3. Іванілов О.С. Механізм управління дебіторською заборгованістю підприємства / О.С. Іванілов, В.В. Смило, Є.В. Дубровська // Актуальні проблеми економіки. 2010. № 1. С. 156–163.
4. Сіренко Н.М. Вдосконалення управління дебіторською та кредиторською заборгованістю підприємства / Н.М. Сіренко, О.В. Смирнова // Агросвіт. 2011. № 22. С. 44–46.
5. Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку № 10 «Дебіторська заборгованість»: Наказ Міністерства Фінансів України від 08.10.1999 р. № 237 (ред. від 09.08.2013 р.) URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99>
6. Онисько С. Управління дебіторською заборгованістю у сучасних умовах господарювання [Електронний ресурс] / С. Онисько, О. Рубай // Вісник Львівського національного аграрного університету. Сер.: Економіка АПК. 2013. № 20(1). С. 154–157. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlnau_econ_2013_20\(1\)_26](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlnau_econ_2013_20(1)_26)
7. Пасінович І.І. Актуальні проблеми аналізу і управління дебіторською заборгованістю підприємства [Електронний ресурс] / І.І. Пасінович, О.М. Шевчук. // Економіка. Управління. Інновації. 2013. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2013_2_65
8. Бардадим М.В. Ефективне управління дебіторською заборгованістю підприємств [Електронний ресурс] / М.В. Бардадим // Економічні науки. Сер.: Облік і фінанси. 2012. Вип. 9 (1). С. 42–50. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/escnof_2012_9\(1\)_84](http://nbuv.gov.ua/UJRN/escnof_2012_9(1)_84)
9. Цибилюк О.Ю. Формування та облік резерву сумнівних боргів в системі управління дебіторською заборгованістю / О.Ю. Цибилюк, Н.Л. Шишкова // Вісник соціально-економічних досліджень. 2012. Вип. 1. С. 374–378. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vsed_2012_1_57
10. Сайт Приватного акціонерного товариства «Конотопський хлібокомбінат». URL: <http://khk.pat.ua/>

УДК 657.005.935

Засадний Б.А.

*кандидат економічних наук, доцент,
докторант кафедри обліку та аудиту
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

ВЗАЄМОДІЯ КОМПОНЕНТІВ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ ВІДПОВІДНО ДО КОНЦЕПЦІЇ COSO

У статті ідентифіковано компоненти внутрішнього контролю відповідно до Концепції COSO. Визначено та обґрунтовано необхідні умови для взаємодії компонентів внутрішнього контролю з метою ідентифікації, оцінки та управління ризиками діяльності підприємства під час прийняття управлінських рішень.

Ключові слова: внутрішній контроль, Концепція COSO, компоненти внутрішнього контролю, управлінські рішення, управління ризиками.

Zasadnyi B.A. ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ КОМПОНЕНТОВ ВНУТРЕННЕГО КОНТРОЛЯ В СООТВЕТСТВИИ С КОНЦЕПЦИЕЙ COSO

В статье идентифицированы компоненты внутреннего контроля в соответствии с Концепцией COSO. Определены и обоснованы необходимые условия для взаимодействия компонентов внутреннего контроля в целях идентификации, оценки и управления рисками деятельности предприятия при принятии управленческих решений.

Ключевые слова: внутренний контроль, Концепция COSO, компоненты внутреннего контроля, управленческие решения, управления рисками.

Zasadnyi B.A. INTERACTION OF INTERNAL CONTROL COMPONENTS ACCORDING TO THE COSO CONCEPT

The article identifies the components of internal control in accordance with the COSO Concept. The necessary conditions for interaction of components of internal control with the purpose of identification, estimation and risk management of enterprise activity at making management decisions are determined and grounded.

Keywords: internal control, COSO Concept, components of internal control, management decisions, risk management.

Постановка проблеми. Важливим аспектом у балансуванні між необмеженістю матеріальних потреб суспільства та обмеженістю економічних ресурсів (людських, фінансових, матеріальних) є формування ефективної системи контролю за діяльністю підприємств, установ та організацій, які, використовуючи економічні ресурси, створюють матеріальні блага. Наявність та функціонування системи контролю за діяльністю підприємств необхідна за будь-яких умов економічного розвитку, тобто як за умов економічної кризи, так і за умов економічного зростання. У ринкових умовах здійснення підприємницької діяльності з'являється економічна та юридична самостійність суб'єктів господарювання, що зумовлює повну відповідальність за результати прийнятих управлінських рішень. Такі умови вимагають нових підходів до формування системи управління діяльністю підприємств, в якій однією з найважливіших є контрольна функція.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у розвиток теоретичних основ внутрішнього

контролю зробили Н.І. Дорош, В.А. Дерій, В.Ф. Максимова, Т.В. Ковтун, С.В. Бардаш, Н.Г. Виговська, В.В. Чудовець та ін. Водночас залишається невирішеною проблема взаємодії окремих компонентів внутрішнього контролю з метою виявлення, оцінки та управління ризиками, що визначило мету дослідження.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є ідентифікація компонентів внутрішнього контролю та їх взаємодія відповідно до інтегрованої концепції внутрішнього контролю COSO для ефективного управління діяльністю підприємств в сучасних умовах господарювання.

Виклад основного матеріалу дослідження. У 1992 році Комітет спонсорських організацій Комісії Трудей (COSO) опублікував Інтегровану Концепцію внутрішнього контролю, яка отримала широке визнання та використовується у всьому світі як базова основа для розроблення, впровадження та проведення внутрішнього контролю та оцінки ефективності системи внутрішнього контролю діяльності

підприємств [336]. Від моменту запровадження Концепції COSO відбулися кардинальні зміни у середовищі здійснення підприємницької діяльності, у розвитку технологій та комунікацій, підвищення рівня глобалізації. Водночас зацікавлені сторони більш активно вимагають від менеджменту компаній підвищення прозорості та підзвітності для цілісності системи внутрішнього контролю з метою прийняття бізнес-рішень та управління компанією. Виходячи з цього, у 2013 році була оновлена Концепція COSO, що дало змогу компаніям ефективно розвивати та підтримувати системи внутрішнього контролю для підвищення ймовірності досягнення цілей діяльності та адаптації до бізнес-середовища.

Концепцією COSO визначено п'ять основних компонентів внутрішнього контролю. Найбільшим удосконаленням у новій редакції Концепції COSO є формалізація фундаментальних концепцій, які називаються принципами. Ці принципи тісно пов'язані з основними компонентами внутрішнього контролю та сприяють забезпеченню прозорості та розуміння у користувачів щодо системи внутрішнього контролю. Окрім цього, в оновленій Концепції COSO наголошується на важливості судження керівництва у розробленні, впровадженні та здійсненні внутрішнього контролю, а також під час оцінювання ефективності системи внутрішнього контролю. Система внутрішнього контролю допомагає компаніям досягати важливих цілей, підтримувати та вдосконалювати результати діяльності. Концепція COSO дає змогу компаніям оперативної та продуктивної розвивати системи внутрішнього контролю, які будуть адаптовані до змін бізнес-середовища для зниження ризиків до відповідного рівня і підтримки прийняття рішень та управління організаціями.

Концепція COSO може використовуватися різними видами організацій: великими, середніми, малими, неприбутковими організаціями та органами державної влади. Проте кожна з них повинна по-різному підходити до впровадження системи внутрішнього контролю залежно від специфіки діяльності, розміру, структури. Відповідно до Концепції COSO внутрішній контроль визначається як процес здійснення Радою директорів, менеджментом компанії та іншими особами для створення впевненості щодо досягнення визначених цілей операційної діяльності, звітності та дотримання законодавчих норм щодо діяльності компанії. Це визначення відображається у фундаментальних принципах щодо внутрішнього контролю, який є:

- спрямованим на досягнення цілей діяльності в різних напрямках;
- процесом, що складається з постійних завдань і їх виконання у межах діяльності компанії;
- здійснюваним під впливом людей, не тільки через встановлення політик чи процедур, систем та форм, але через їхню діяльність на різних рівнях управління компанією;
- здатним забезпечити обґрунтовану впевненість для Ради директорів та менеджменту компанії;
- адаптованим до структури компанії, що полягає у гнучкості застосування його до бізнес-процесів, окремих напрямів діяльності, структурних підрозділів, дочірніх підприємств та компанії загалом.

Концепція COSO визначає три категорії цілей, які дають змогу організаціям зосередити увагу на різних аспектах під час організації системи внутрішнього контролю:

- цілі операційної діяльності (результативність та ефективність господарських операцій, включа-

ючи досягнення операційної та фінансової продуктивності, збереження та ефективне використання активів);

- цілі звітності (внутрішня і зовнішня звітність, а також нефінансова звітність, яка повинна відповідати таким характеристикам, як надійність, своєчасність, відкритість, та іншим характеристикам, що визначені у прийнятих стандартах чи політикою компанії);

- цілі дотримання законодавчих норм (дотримання вимог та норм законодавчо-нормативного регулювання, відповідно до якого компанія виступає суб'єктом та здійснює свою діяльність).

Система внутрішнього контролю відповідно до Концепції COSO складається з п'яти інтегрованих компонентів:

1) **Середовище контролю** – це сукупність стандартів, процесів, процедур та структур, які забезпечують основу для здійснення внутрішнього контролю організації. Рада директорів та менеджмент встановлюють передумови на найвищих рівнях управління щодо важливості внутрішнього контролю, в тому числі й очікуваних стандартів поведінки. Середовище контролю містить цілісність і етичні цінності організації; параметри дають змогу Раді директорів нести відповідальність щодо управлінського нагляду; організаційна структура та оцінка повноважень та відповідальності; процес залучення, розвитку та утримання компетентного персоналу; вимогливість щодо показників ефективності, стимулювання і винагорода відповідальності за досягнення показників ефективності. У підсумку контрольне середовище здійснює всеохоплюючий вплив на загальну систему внутрішнього контролю.

2) **Оцінка ризику**. Кожна компанія в процесі своєї діяльності стикається з великою кількістю ризиків, які надходять із внутрішнього та зовнішнього середовища. Ризик слід визначати як ймовірність того, що відбудеться певна подія, яка негативно вплине на досягнення цілей діяльності. Оцінка ризику включає в себе динамічний та інтерактивний процес визначення та оцінки ризиків з метою досягнення цілей діяльності. Ризики для досягнення цілей діяльності розглядаються відносно визначених меж допустимості ризиків. Таким чином, форма оцінки ризику є основою для визначення того, як управляти цими ризиками. Передумовою для оцінки ризику є визначення цілей діяльності на різних рівнях структури компанії. Менеджмент визначає цілі в межах категорій, що належать до операційної діяльності, звітності та дотримання законодавства з достатньою ясністю, щоб була можливість ідентифікувати та проаналізувати ризики для цих цілей. Менеджмент також розглядає відповідність цілей діяльності компанії. Оцінка ризиків також вимагає від менеджменту врахування впливу можливих змін у зовнішньому середовищі і всередині власної бізнес-моделі, що може вплинути на ефективність системи внутрішнього контролю.

3) **Здійснення контролю** є діями, операціями, що встановлені відповідно до політики та процедур, які допомагають визначити ступінь виконання управлінських директив щодо зниження ризиків для досягнення цілей діяльності. Здійснення контролю повинно відбуватися на усіх рівнях структури компанії, на різних етапах окремих бізнес-процесів і в технологічному середовищі. Операції та дії, пов'язані із здійсненням контролю, повинні мати профілактичний (попереджувальний) або діагностичний характер і можуть включати в себе цілу низку ручних або

автоматичних дій, таких як дозволи і погодження, перевірки, звірки та огляди ефективності бізнес-процесів. Розподіл обов'язків, як правило, вбудовується у виборі і розробленні заходів із контролю. Там, де розподіл обов'язків не є практичним, управління вибирає і розробляє альтернативні види контрольних дій та операцій.

4) **Інформація і комунікація.** Менеджмент отримує, генерує і використовує релевантну і якісну інформацію із внутрішніх і зовнішніх джерел для функціонування інших компонентів внутрішнього контролю. Комунікація є постійним інтерактивним процесом здійснення розподілу та отримання необхідної інформації. Внутрішня комунікація є засобом, за допомогою якого поширюється інформація в межах компанії, як по горизонталі, так і по вертикалі. Це дає змогу персоналу отримувати чіткий сигнал від вищого керівництва про важливість та необхідність виконання контрольних завдань та

обов'язків. Зовнішня комунікація має два аспекти: вона сприяє отриманню вхідної зовнішньої інформації, а також забезпечує інформацією зовнішніх користувачів у відповідь на їх вимоги та очікування.

5) **Здійснення моніторингу.** Поточний чи вибірко-вий моніторинг або комбінація цих двох видів використовуються для того, щоб визначити, чи функціонує кожен із п'яти компонентів внутрішнього контролю, включаючи контроль за дотриманням принципів в межах кожного компонента. Поточний моніторинг, що вбудований у бізнес-процеси на різних рівнях структури компанії, забезпечує оперативною інформацією. Вибірковий моніторинг, що здійснюється періодично, буде варіюватися за обсягом і частотою залежно від оцінки ризиків, ефективності поточного моніторингу та інших міркувань менеджменту. Результати оцінюються відповідно до критеріїв, визначених регуляторами, органами стандартизації чи Радою директорів або менеджментом.

Недоліки, які виявлені під час моніторингу, доводяться до відома керівництва чи ради директорів залежно від обставин.

Концепція COSO визначає сімнадцять умов, які репрезентують фундаментальні концепції, що асоціюються з кожним компонентом. Оскільки ці умови впливають із кожного окремого компонента, застосовуючи їх, компанія може досягнути високого рівня ефективності системи внутрішнього контролю (рис. 1).

Вплив перелічених чинників зазвичай стосується безпосередніх результатів діяльності клієнта через співвідношення «доходи – витрати» і «результат – мета» та проявляється через витрати або відстрочення в часі (періоді) досягнення цілей. Наступним етапом процесу внутрішнього контролю на підприємстві є своєчасність подання фінансової інформації. Інформація, що подається у фінансовій звітності, за своїм характером належить до історичної інформації, оскільки розкриває зміст та наслідки операцій, які мали місце в минулому. Виходячи з цього, є проблема часового обмеження актуальності облікової інформації. Для зовнішніх користувачів терміни підготовки та надання фінансової звітності, як правило, визначаються нормативними актами.

Ефективність діяльності компанії базується на використанні матеріальних, трудових та фінансових ресурсів. З цією метою система внутрішнього контролю повинна виконувати завдання у двох напрямках: здійснення контр-

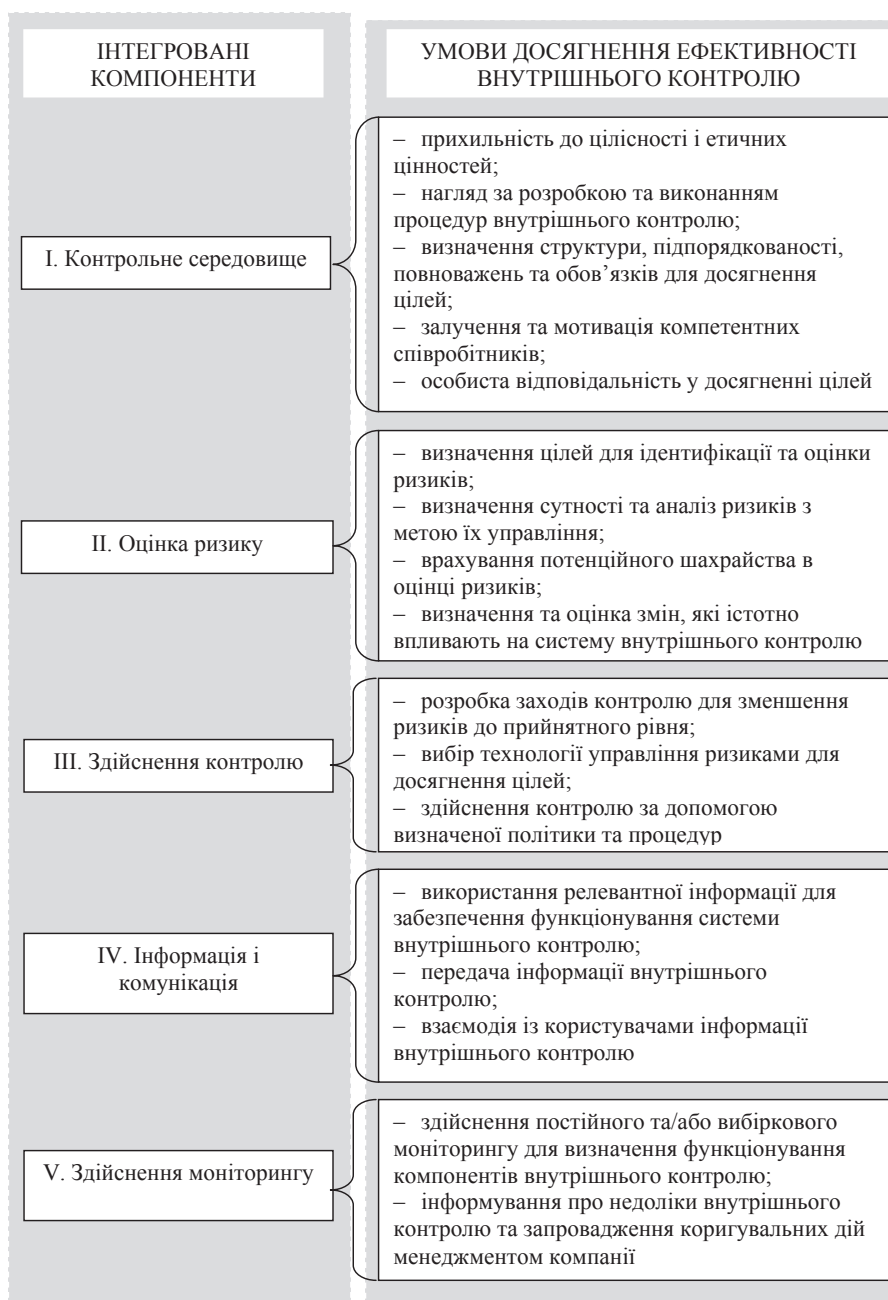

Рис. 1. Умови для інтегрованих компонентів внутрішнього контролю

олю за зберіганням та оновленням ресурсів компанії та контроль ефективності використання ресурсів у процесі здійснення господарської діяльності. По-перше, система внутрішнього контролю повинна застосовувати надійні процедури, які спрямовані на забезпечення своєчасного оновлення та зберігання ресурсів. По-друге, контроль ефективності використання ресурсів пов'язаний із застосуванням процедур, які спрямовані на запобігання та відстеження виникнення непродуктивних витрат (брак на виробництві, втрати від простою обладнання, понаднормові витрати сировини).

Внутрішня звітність підприємства повинна своєчасно фіксувати рівень фактичних витрат, що даватиме змогу порівнювати поточні витрати із запланованими і проводити аналіз відхилень, які можуть виникати внаслідок впливу кількісних та вартісних факторів.

Залежно від специфіки та виду господарська діяльність підприємств регламентується певними законами, постановами уряду, місцевих органів влади, а також розпорядчими документами, які приймаються власниками та менеджментом компанії в межах прав, що визначені установчими документами. У цьому напрямі основним завданням системи внутрішнього контролю є контроль за дотриманням вимог чинного законодавства та внутрішніх регламентів, що стосуються господарської діяльності компанії. Варто взяти до уваги думку Н.І. Дорош про те, що розвиток підприємства буде максимальним, якщо керівництво визначить стратегію та цілі таким чином, щоб забезпечити оптимальний баланс між зростанням виробництва, його прибутковістю і ризиками, ефективно та результативно використовувати ресурси, необхідні для досягнення поставлених завдань. У зв'язку з цим зростає потреба зміцнення корпоративного управління ризиками шляхом створення і підтримки систем внутрішнього контролю і внутрішнього аудиту [1].

Таким чином, основним завданням системи внутрішнього контролю в сучасних умовах здійснення підприємницької діяльності є ідентифікація, оцінка та підбір кращих методів управління ризиками, які можуть спричинити негативний вплив на результати діяльності підприємства. Тому більш прийнятною моделлю для розроблення системи внутрішнього контролю може бути інтегрована концепція внутрішнього контролю (COSO-ERM), яка була створена у 2001 році на базі системи внутрішнього контролю COSO (рис. 2).

У сучасних умовах здійснення підприємницької діяльності внутрішній контроль на підприємстві – це насамперед процес, спрямований на попередження, виявлення та управління ризиками, що впливають на досягнення цілей діяльності компанії та здійснюється на різних управлінських рівнях з метою пла-

нування, організації та моніторингу окремих бізнес-процесів, напрямів діяльності, структурних підрозділів, філій та компанії загалом. Для ідентифікації та оцінки ризиків необхідно проводити контрольні заходи – це правила та процедури, які запроваджують на підприємстві з метою виявлення та управління ризиками. Такі контрольні заходи повинні бути:

- доцільними (застосовуються контрольні заходи відповідно до визначених ризиків та у відповідному місці);
- послідовними (дотримання правил та послідовності здійснення контрольних заходів);
- економічно виправданими (витрати на проведення контрольних заходів не повинні перевищувати вигоди від результату контролю).

Таким чином, система внутрішнього контролю організовується та здійснюється на підприємстві з метою визначення та управління ризиками, які загрожують досягненню визначених цілей діяльності.

Висновки з проведеного дослідження. Основним видом економічного контролю, залежно від якого повинні формуватися всі інші види, є внутрішньогосподарський контроль діяльності компанії, оскільки на мікрорівні здійснюється формування інформації про створення суспільних благ, яка виступатиме

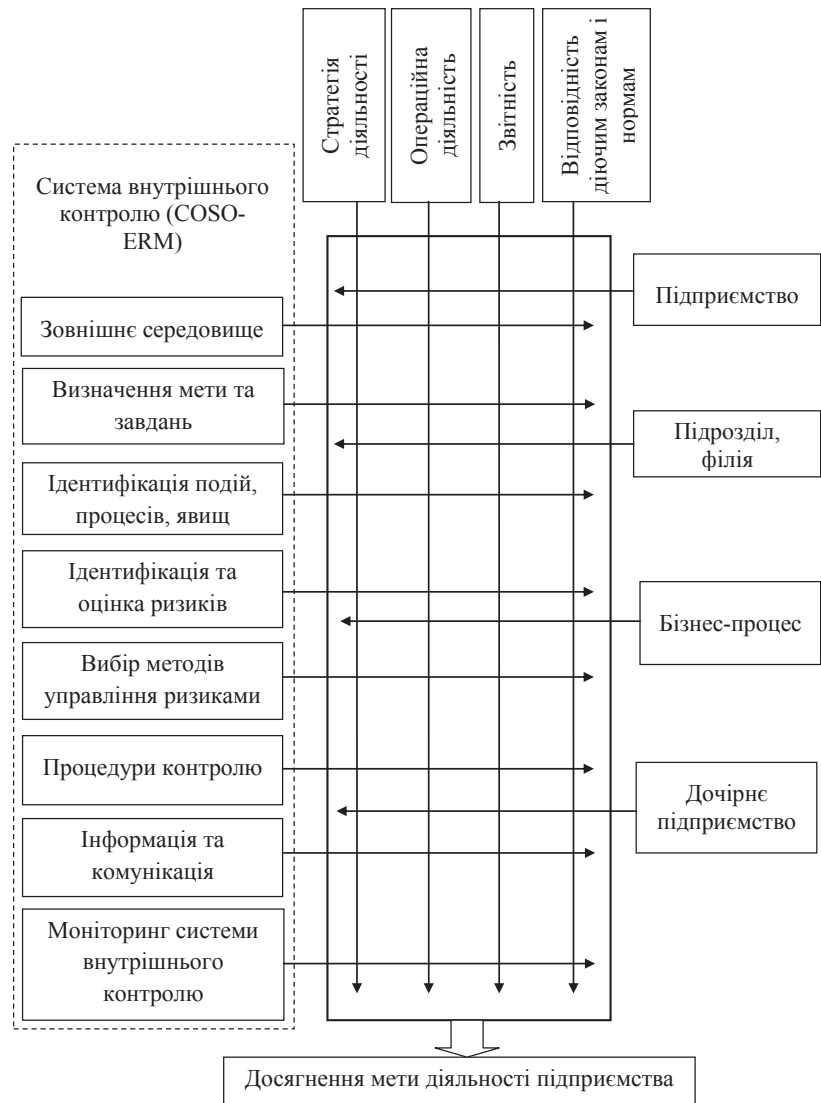

Рис. 2. Інтегрована концепція внутрішнього контролю (COSO)

об'єктом системи контролю на всіх інших рівнях управління. На відміну від різних форм зовнішнього контролю, які, як правило, мають переважно тимчасовий або вибіркового характер, внутрішньогосподарський контроль застосовується, виходячи з цілей і завдань управління діяльністю підприємства на безперервній основі.

Основною ідеєю створення інтегрованої системи внутрішнього контролю COSO є ідентифікація, оцінка та управління ризиками, які можуть спричинити негативний вплив на досягнення стратегічної мети діяльності підприємства. Виходячи з цього, під час організації внутрішнього контролю діяльності підприємства необхідно забезпечити чітку та ефективну взаємодію основних компонентів за допомогою створення відповідних умов для управління ризиками під час прийняття рішень.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Дорош Н.І. Внутрішній контроль та аудит в управлінні ризиками на підприємстві // Вісник Львівської комерційної академії. Серія економічна. Випуск 44. 2014. С. 148–152.
2. Дорош Н.І., Яцик Т.В. Інтегрована модель внутрішнього контролю підприємства: адаптація закордонного досвіду в Україні // Економічний аналіз: зб. наук. праць Тернопільського національного економічного університету. 2015. Том 22. № 2. С. 68–74.
3. Дерій В.А. Види економічного контролю за діяльністю підприємств: аналіз і узагальнення поглядів на проблему // Облік і фінанси АПК: бухгалтерський портал : [сайт]. URL: <http://magazine.faaf.org.ua/vidi-ekonomichnogo-kontrolyu-za-diyalnistyu-pidpriemstv-analiz-i-uzagalnennya-poglyadiv-na-problemu.html>
4. Максимова В.Ф. Внутрішній контроль економічної діяльності промислового підприємства – системний підхід до розвитку. Київ : АВРІО, 2005. 264 с.
5. Ковтун Т.В. Система внутрішнього контролю як невід'ємний елемент операційної системи підприємства // Вісник Хмельницького національного університету: Економічні науки. 2009. № 6. Т.1. С. 164–170.
6. Розвиток національної системи бухгалтерського обліку і контролю в Україні в умовах євроінтеграції : монографія Мельник Т.Г. [та ін.]. Київ: Кондор-Видавництво, 2017. 226 с.
7. Сметанко О.В. Удосконалення процесу ідентифікації та реагування на ризики службою внутрішнього аудиту // Економічний часопис-XXI. 2014. № 11–12. С. 135–139.
8. Чудовець В.В. Теоретико-практичне обґрунтування видів економічного контролю // Економічні науки. Серія «Облік і фінанси». Випуск 7 (25). Ч. 3. 2010. С. 466–472.

УДК 657.221

Соколова Н.М.

*аспірант кафедри обліку і оподаткування
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана*

БІЗНЕС-МОДЕЛІ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ АКТИВАМИ: КОНЦЕПЦІЯ ОЦІНКИ ТА ОБЛІКУ

Стаття присвячена дослідженню основних нововведень, пов'язаних з набуттям чинності Міжнародного стандарту фінансової звітності (МСФЗ (IFRS)) 9 «Фінансові інструменти» [1]. Особливу увагу приділено поняттю «бізнес-модель», яке вперше застосовується в рамках МСФЗ, і є одним з двох критерієм, який буде аналізуватися суб'єктом господарювання з метою класифікації фінансових активів. Виділено основні проблеми з якими може зіткнутися суб'єкти господарювання при розробці методології впровадження МСФЗ (IFRS) 9.

Ключові слова: МСФЗ (IFRS) 9 «Фінансові інструменти», бізнес-модель, фінансовий актив, класифікація, справедлива вартість, амортизована вартість, оцінка, облік.

Соколова Н.Н. БИЗНЕС-МОДЕЛИ УПРАВЛЕНИЯ ФИНАНСОВЫМИ АКТИВАМИ: КОНЦЕПЦИЯ ОЦЕНКИ И УЧЕТА

Статья посвящена исследованию основных нововведений, связанных с тем, что Международный стандарт финансовой отчетности (IFRS) 9 «Финансовые инструменты» вступил в силу. Особое внимание предоставлено понятию «бизнес-модель», которое впервые применяется в рамках МСФО, и является одним из двух критерием, который будет анализироваться субъектом хозяйствования с целью классификации финансовых активов. Выделены основные проблемы с которыми может столкнуться компания при разработке методологии внедрения МСФО (IFRS) 9.

Ключевые слова: МСФО (IFRS) 9 «Финансовые инструменты», бизнес-модель, финансовый актив, классификация, справедливая стоимость, амортизированная стоимость, оценка, учет.

Sokolova N.M. BUSINESS-MODELS OF MANAGING FINANCIAL ASSETS: THE CONCEPT OF ASSESSMENT AND ACCOUNTING

The article is devoted to the study of the main innovations related to IFRS 9 “Financial Instruments”. Particular attention is paid to the concept of “business model”, which is applied for the first time within the framework of IFRS, and is one of the two criteria that will be analyzed by an entity to classify financial assets. The main problems that company may face when developing the methodology for implementing IFRS 9 are identified.

Keywords: IFRS 9 “Financial Instruments”, business model, financial asset, classification, fair value, amortized cost, valuation, accounting.

Постановка проблеми. В умовах трансформаційних процесів, що мають місце в сучасній економіці, особливого значення набувають питання створення конкурентних умов для суб'єктів господарювання, забезпечення їх доступу до міжнародних ринків фінансових ресурсів. Однією із умов досягнення цієї мети є уніфікація стандартів бухгалтерського обліку, приведення їх у від-

повідність з МСФЗ, що надає можливість забезпечити інформаційні потреби різних груп користувачів щодо фінансового стану та результатів діяльності суб'єкта господарювання та провести порівняльний аналіз.

Слід відзначити що в сучасних умовах господарювання для багатьох компаній основну частину ресурсів становлять фінансові активи, що дають можли-